

Vergaderjaar 2016–2017

33 763

Toekomst van de krijgsmacht

Nr. 131

BRIEF VAN DE MINISTER VAN DEFENSIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 3 april 2017

Hierbij bied ik u het jaarlijkse overzicht periodieke rapportages en verslagen Defensie aan. Dit overzicht vervangt de versie van 21 april 2016 (Kamerstuk 32 733, nr. 151) en bevat naast de nieuwe periodieke rapportage over de Adaptieve Krijgsmacht de toezeggingen met betrekking tot de rapportages die ik sindsdien heb gedaan.

Deze aanvullende toezeggingen zijn:

- De Personeelsrapportage bevat de mogelijke oorzaken van het achterblijven van vrouwen in topfuncties en (genomen) maatregelen om meer vrouwen in topfuncties te bewerkstelligen.
- De voortgangsrapportage IT bevat behaalde en nog te behalen mijlpalen, alsmede het overzicht ten aanzien van de basisimplementatie ERP.
- De voortgangsrapportage verwerving F-35 gaat mede in op het afzonderlijke project Motorenonderhoud Woensdrecht.
- Het jaarverslag en de begroting maken nadrukkelijk duidelijk wat het begrotingsaandeel is van pensioenen en uitkeringen.
- De jaarlijkse integrale helikopterrapportage wordt uitgebreid met de extra gevraagde tabellen over de NH-90 en informatie over de Apache.
- De voortgangsrapportage vastgoed bevat de door de Algemene Rekenkamer aanbevolen bandbreedtes.
- Voltooide onderzoeken van de Raad voor Zorg en Onderzoek worden direct naar de Kamer doorgeleid en niet meer een keer per jaar.

Zoals besproken en overeengekomen met uw Kamer verschijnt de voortgangsrapportage vastgoed voortaan jaarlijks in plaats van twee keer per jaar en verdwijnt de voortgangsrapportage *sourcing* omdat nagenoeg alle daarin opgenomen projecten zijn beëindigd of opgenomen in andere rapportages. De voortgangsrapportage vervanging pantservoertuigen bevat alleen nog het project *Boxer* vanwege de voltooiing van het CV-90 project.

De Minister van Defensie,
J.A. Hennis-Plasschaert

Overzicht van periodieke rapportages en verslagen Defensie

Algemeen

Als uitgangspunt geldt dat Defensie de rapportages en verslagen zoveel mogelijk verstuurt op twee momenten, namelijk: Prinsjesdag in september en Verantwoordingsdag in mei. Verder informeert Defensie de Kamer op de afgesproken rapportagemomenten, tenzij er ontwikkelingen zijn die aanleiding geven om de Kamer tussentijds te informeren. Informatie wordt openbaar verstrekt, tenzij er belangrijke redenen zijn om dit niet te doen, onder meer als de operationele veiligheid of commerciële belangen in het geding zijn. De redenen worden telkens expliciet genoemd.

Begroting

In de begroting gaat Defensie in op de volgende specifieke onderwerpen:

- de nationale inzet;
- de Defensie Industrie Strategie;¹
- het verloop van de investeringsquote (met behulp van een grafiek);
- het voorgenomen personeelsbeleid en de hierbij in te zetten middelen;²
- de verwachte personele sterkte;³
- de ontwikkeling van de personeelsformatie van de batenlastenagenschappen van Defensie;⁴
- inzicht in de effecten van het wel/niet toekennen van prijscompensatie door de Minister van Financiën;⁵
- het begrotingsaandeel van pensioenen en uitkeringen.⁶

Jaarverslag

In het jaarverslag gaat Defensie in op de volgende onderwerpen:

- de bij de begroting genoemde onderwerpen;
- de mate waarin Defensie heeft voldaan aan de inzetbaarheidsdoelstellingen;
- het beheer;
- de gerealiseerde personele sterkte;⁷
- de onderuitputting voor personeel, indien deze aan de orde is;
- de voortgang van de maatregelen uit de beleidsbrief 2011, de nota *In het belang van Nederland*, inclusief de invulling van de taakstelling Rijksdienst van € 48 miljoen;
- integriteit;
- de afhandeling van ontvangen burgerbrieven.

¹ Toezegging Staatssecretaris De Vries in algemeen overleg materieel van 1 oktober 2008 (Kamerstuk 25 928, nr. 32)

² Toezegging Minister van Middelkoop in wetgevingsoverleg jaarverslag van 16 juni 2009 (Kamerstuk 31 924 X, nr. 16)

³ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg jaarverslag van 24 juni 2014 (Kamerstuk 33 930 X, nr. 6)

⁴ Toezegging Minister Hillen in notaoverleg beleidsnota Defensie van 6 juni 2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 31)

⁵ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg materieel van 2 november 2015 (Kamerstuk 34 300 X, nr. 68)

⁶ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg jaarverslag van 16 juni 2016 (Kamerstuk 34 475 X, nr. 15)

⁷ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg jaarverslag van 24 juni 2014 (Kamerstuk 33 930 X, nr. 6)

Verslagen en nota's op Verantwoordingsdag

In mei ontvangt de Kamer naast het jaarverslag Defensie diverse verslagen en nota's:

- het jaarverslag van de Inspecteur-generaal der Krijgsmacht, waarbij in de begeleidende brief ook wordt ingegaan op de adviezen die niet worden overgenomen;⁸
- het jaarverslag van de Inspecteur Militaire Gezondheidszorg;
- het jaarverslag van de Kustwacht Caribisch gebied;
- de tussentijdse evaluatie van de Nederlandse bijdrage aan missies en operaties, waarin ook wordt gerapporteerd over de inzet van *Vessel Protection Detachments* (VPD's);
- de Veteranennota over het veteranenbeleid, waarin onder andere aandacht wordt gegeven aan de zorg voor, tijdens en na uitzending, de bijzondere zorg voor veteranen en de rapporten van de Raad voor Zorg en Onderzoek.⁹ Vanaf 2016 wordt in de Veteranennota een apart hoofdstuk over de ISAF-veteranen opgenomen¹⁰ en worden voltooide rapporten van de Raad voor Zorg en Onderzoek direct naar de Kamer doorgeleid.¹¹

Jaarverslag MIVD

Het jaarverslag van de MIVD moet wettelijk uiterlijk 1 mei aan de Kamer zijn aangeboden. Het bevat ook een beoordeling van de samenwerking met de AIVD in het afgelopen jaar.¹²

Rapportage voortgang maatregelen beleidsbrieven

Ieder half jaar wordt gerapporteerd over de voortgang van de maatregelen uit de beleidsbrief 2011 en de nota *In het belang van Nederland*, inclusief de invulling van de taakstelling Rijksdienst van € 48 miljoen: in het voorjaar als onderdeel van het jaarverslag en in het najaar in een afzonderlijke brief bij de begroting.¹³ De voortgang van de hiermee samenhangende reorganisaties komt aan bod in de personeelsrapportages.

Adaptieve Krijgsmacht

Vanaf 2017 wordt ieder jaar in oktober gerapporteerd over de voortgang van de Adaptieve Krijgsmacht (voorheen *Total Force Concept*).¹⁴

Personeel

In het voorjaar en op Prinsjesdag ontvangt de Kamer de Personeelsrapportage met de concrete personeelscijfers over het militair en burgerper-

⁸ Toezegging Minister van Middelkoop in algemeen overleg jaarverslag IGK van 14 oktober 2009 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 27)

⁹ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg personeel van 16 april 2013 (Kamerstuk 33 400 X, nr. 150)

¹⁰ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in Nota overleg Veteranen van 26 juni 2015 (Kamerstuk 30 139, nr. 150)

¹¹ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in Nota overleg Veteranen van 20 juni 2016 (Kamerstuk 30 139, nr. 164)

¹² Toezegging Minister Hillen in algemeen overleg MIVD van 2 november 2011 (Kamerstuk 29 924, nr. 73)

¹³ Toezegging Minister Hillen in notaoverleg beleidsnota Defensie van 6 juni 2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 31)

¹⁴ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg personeel van 26 januari 2016

soneel.¹⁵ In deze rapportage wordt opgenomen hoeveel mensen bij de verschillende defensieonderdelen werken. Ook wordt ingegaan op werving en behoud, in- en uitstroom, vulling, *numerus fixus*, topfunctio- narissen, de voortgang van reorganisaties en het reservistenbeleid.¹⁶ Voorts wordt in de rapportage ingegaan op ergernissen van het personeel en de maatregelen die daartegen worden genomen.¹⁷ Vanaf 2017 bevat de Personeelsrapportage de mogelijke oorzaken van het achterblijven van vrouwen in topfuncties en (genomen) maatregelen om meer vrouwen in topfuncties te bewerkstelligen.¹⁸

Inzetbaarheidsdoelstellingen

Ieder half jaar wordt gerapporteerd over de mate waarin Defensie kan voldoen aan de inzetbaarheidsdoelstellingen; in het voorjaar als onderdeel van het jaarverslag en in het najaar in een afzonderlijke brief bij de begroting.¹⁹ Vanaf de begroting 2016 worden in deze afzonderlijke brief ook de knelpunten in de operationele gereedheid meegenomen.²⁰

Defensie Materieel Proces

Het DMP omvat de informatievoorziening door Defensie aan de Tweede Kamer over projecten boven de € 25 miljoen op het gebied van materieel, vastgoed en wapensysteem-gebonden IT.²¹ Het aangepaste DMP bestaat standaard uit drie fasen: de behoeftestelling (A-fase), het onderzoek (B-fase) en de verwervingsvoorbereiding (D-fase). Het vervolgonderzoek (C-fase) is uitsluitend aan de orde als er sprake is van een ontwikkelings- traject. Elke fase wordt afgesloten met een DMP-brief waarin de uitkomsten van de desbetreffende fase en het verdere verloop van het proces worden geschetst. Defensie evalueert projecten vanwege de complexiteit, uitvoeringsrisico's en de financiële omvang (vanaf € 250 miljoen) en projecten die de Tweede Kamer als groot project heeft aangemerkt op grond van de Regeling Grote Projecten. Over de resultaten van de evaluatie volgt een evaluatiebrief (E-fase).

DMP-projecten met een omvang tot € 100 miljoen en eenvoudige, weinig risicovolle en niet-politiek gevoelige investeringsprojecten van meer dan € 100 miljoen kunnen na de A-fase gemandateerd worden uitgevoerd. Als er belangrijke tussentijdse ontwikkelingen zijn, zoals wijzigingen van de behoeftestelling, grote tegenvallers²² of overschrijdingen, informeert Defensie de Kamer hierover tussentijds (dus buiten de reguliere DMP-brieven om).

¹⁵ Toezegging Staatssecretaris Van der Knaap in wetgevingsdebat Militaire Ambtenarenwet van 14 juni 2007 (Handelingen II 2006/07, nr. 81, item 4307); Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg personeel van 2 november 2015 (Kamerstuk 34 300 X, nr. 67)

¹⁶ Toezegging Minister Hillen in algemeen overleg personeel van 20 juni 2012 (Kamerstuk 33 000 X, nr. 102)

¹⁷ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg personeel van 3 november 2014 (Kamerstuk 34 000 X, nr. 42)

¹⁸ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg personeel van 26 januari 2017 (Kamerstuk 34 550 X, nr. 74)

¹⁹ Toezegging Minister Hillen in wetgevingsoverleg materieel van 7 november 2011 Kamerstuk 33 000 X, nr. 30 en Kamerstuk 32 733, nr. 116 van 14 februari 2013

²⁰ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg jaarverslag van 17 juni 2015 (Kamerstuk 34 200 X, nr. 16)

²¹ Toezeggingen Minister Hennis-Plasschaert in Algemeen Overleg Evaluatie DMP van 31 maart 2016 Kamerstuk 27 830, nr. 170 en Kamerstuk 27 830, nr. 166 van 15 december 2015

²² Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg materieel van 5 juni 2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 133)

Materieelprojecten

Over materieelprojecten die door de Kamer als grote projecten zijn aangemerkt, wordt periodiek apart gerapporteerd:

- Jaarlijks ontvangt de Kamer omstreeks 1 april een rapportage over de vervangingsprojecten met betrekking tot pantservoertuigen. Met het vaststellen van de eindevaluatie CV-90 op 11 januari 2017 j.l., betreft de rapportage vanaf 2017 alleen nog de Boxer als deelproject van de vervanging van de pantservoertuigen M577 en YPR;
- Tweemaal per jaar (op de eerste werkdag na 15 maart en op Prinsjesdag) ontvangt de Kamer een rapportage over het project Verwerving F-35 in overeenstemming met de uitgangspuntennotitie van de vaste commissie voor Defensie van 4 april 2014 en de brief van 9 mei 2014 over de informatievoorziening over het project vervanging F-16 (Kamerstuk 26 488, nr. 346). In deze rapportages wordt ook ingegaan op het afzonderlijke project Motorenonderhoud Woensdrecht.²³
- De Kamer wordt bij de toekomstige aanschaf van meer F-35 toestellen opnieuw vooraf geïnformeerd, echter niet meer met een DMP-D brief.²⁴
- De Kamer krijgt jaarlijks het rapport van de Amerikaanse Rekenkamer (GAO) toegezonden, inclusief een appreciatie van het kabinet.²⁵
- De Kamer krijgt jaarlijks in het najaar de voortgangsrapportage helikopterprojecten.²⁶ Deze voortgangsrapportage bevat met ingang van 2017 ook de gevraagde extra tabellen over de NH-90 en informatie over de Apache.²⁷

Materieelprojectenoverzicht

Als bijlage bij de begroting wordt het Materieel Projecten Overzicht (MPO) naar de Kamer gestuurd. Hierin worden politiek gevoelige materieelprojecten boven de € 25 miljoen beschreven waarvoor in de begrotingsperiode uitgaven zijn geraamd. Het MPO bevat ook een lijst van overtollige wapens en wapensystemen die Defensie wil afstoten. Vastgoed- en IT-projecten vallen buiten het MPO, daarover wordt afzonderlijk gerapporteerd.

- In het materieelprojectenoverzicht staat een nadere toelichting op de keuzes die voor bepaalde materieelprojecten zijn gemaakt. Daarbij wordt ingegaan op de overwegingen en de mogelijke gevolgen voor andere materieelprojecten.²⁸
- In het materieelprojectenoverzicht staat een overzicht van de verschillende deelprojecten van het project Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen met daarin de voortgang per deelproject vermeld.²⁹

Naast het overzicht afgestoten en verkocht materieel in het materieelprojectenoverzicht wordt de Kamer tijdig op de hoogte gesteld van de voorgenomen verkoop van materieel.³⁰

²³ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in Kamerstuk 26 488, nr. 404 van 15 maart 2016

²⁴ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg Vervanging F-16 van 16 februari 2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 384)

²⁵ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg Vervanging F-16 van 16 februari 2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 384)

²⁶ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in Kamerstuk 25 928, nr. 72 van 12 oktober 2015

²⁷ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in Kamerstuk 25 928, nr. 73 van 9 februari 2017

²⁸ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg materieel van 2 november 2015 (Kamerstuk 34 300 X, nr. 68)

²⁹ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in Kamerstuk 26 396, nr. 106 van 22 september 2015

³⁰ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg materieel van 26 maart 2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 152)

IT en ERP M&F

Defensie informeert de Kamer twee keer per jaar met een integrale rapportage over de uitvoering van het IT-plan, uitgedrukt in product, tijd en geld.³¹ Hierin wordt ook het verdere verloop van de basisimplementatie ERP M&F gerapporteerd met informatie over het product, het tijdsbestek en de kosten volgens het model van grote IT-projecten.³² Ook vermeldt de voortgangsrapportage de behaalde en nog te behalen mijlpalen, alsmede een overzicht ten aanzien van de basisimplementatie ERP.³³ Na voltooiing van de basisimplementatie ERP ontvangt de Kamer een evaluatie van de eindresultaten, waarin onder meer duidelijkheid wordt verschaft over de geraamde en gerealiseerde bezuiniging op vte'n.³⁴

Daarnaast rapporteert het Ministerie van Binnenlandse Zaken aan de Kamer over niet-wapensysteemgebonden IT-projecten groter dan € 5 miljoen via het rijksbrede ICT-dashboard. Defensie levert hiervoor gegevens aan. De adviezen over IT-projecten van Bureau ICT Toetsing (BIT) worden binnen vier weken na vaststelling door Defensie aan de Kamer gezonden.

Vastgoed³⁵

Over de voortgang van de vastgoedmaatregelen uit de beleidsbrief 2011 en de nota *In het belang van Nederland*, inclusief de besparingen die daarmee zijn behaald, wordt voortaan jaarlijks, in plaats van halfjaarlijks, per brief gerapporteerd.³⁶ Deze vastgoedrapportage heeft als bijlage de stand van zaken per maatregel.³⁷ De Kamer wordt daarnaast in de begroting en het departementaal jaarverslag geïnformeerd over relevante vervolgentwikkelingen en, zoals gebruikelijk, tussentijds geïnformeerd over grotere wijzigingen in vastgoedprojecten e.d. Vanaf 2017 werkt de vastgoedrapportage met bandbreedtes.³⁸

Inzet

- In de «artikel 100» en «stand van zaken»-brieven gaat Defensie, wanneer van toepassing, in op de civiele dienstverlening bij de missie.³⁹
- Bij nieuwe missies en operaties wordt de Kamer geïnformeerd over de mogelijke gevolgen voor de personeelscapaciteit bij de (ondersteunende) onderdelen van de krijgsmacht.⁴⁰

³¹ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg IV/ICT van 23 juni 2015 (Kamerstuk 31 125, nr. 60)

³² Toezeggingen Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg jaarverslag van 19 juni 2013 (Kamerstuk 33 605 X, nr. 10) en algemeen overleg over SPEER van 10 april 2014 (Kamerstuk 31 460, nr. 48)

³³ Toezeggingen Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg Sourcing IV/ICT van 5 juli 2016 (Kamerstuk 31 125, nr. 70)

³⁴ Toezeggingen Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg jaarverslag van 19 juni 2013 (Kamerstuk 33 605 X, nr. 10) en algemeen overleg over SPEER van 10 april 2014 (Kamerstuk 31 460, nr. 48)

³⁵ Toezeggingen Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleggen vastgoed van 6 februari 2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 119), 12 december 2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 35) en 22 april 2014 (Kamerstuk 33 763, nr. 47)

³⁶ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg vastgoed van 23 februari 2017 (Kamerstuk 33 763, nr. 128)

³⁷ Toezeggingen Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg vastgoed van 24 februari 2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 76)

³⁸ Toezeggingen Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg vastgoed van 23 februari 2016

³⁹ Toezegging Minister van Middelkoop in algemeen overleg civiele dienstverlening van 23 oktober 2008 (Kamerstuk 31 700 X, nr. 58)

⁴⁰ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg over personeel van 27 mei 2014 (Kamerstuk 33 750 X, nr. 69)

- Bij nieuwe missies en operaties wordt de Kamer geïnformeerd over de materiële gereedheid alsmede de gevolgen daarvan voor de operationele gereedheid, inclusief de financiële aspecten daarvan.⁴¹
- Per missie wordt op voorhand een schatting van de kosten voor de zorg gegeven.⁴² De kosten voor nazorg worden ook meegenomen in de evaluatie van missies.
- Zolang Defensie deelneemt aan de strijd tegen ISIS, wordt in de voortgangsrapportage ook ingegaan op de stand van zaken met de *Non Lethal Assistance* in Irak.⁴³
- Na beëindiging van de Nederlandse inzet bij de «artikel 100»-missies wordt conform het Toetsingskader binnen een half jaar een eindevaluatie naar de Kamer gestuurd. Daarin wordt ook ingegaan op de kosten voor nazorg en, daar waar relevant, ook de ervaringen met het gebruikte materieel⁴⁴ en het *gender*-aspect⁴⁵. Vanaf 2016 wordt tegelijk met de evaluatie van de inzet van militairen, ook de inzet van civiel en diplomatiek personeel geëvalueerd.⁴⁶ In bepaalde gevallen wordt bij de eindevaluatie afgesproken de Nederlandse bijdrage na vijf jaar nogmaals te beoordelen (post-missie beoordeling).⁴⁷

Ministeriële bijeenkomsten

Voor zowel de Navo als de EU zijn er jaarlijks vier ministeriële bijeenkomsten (twee informele en twee formele). Een week voorafgaand aan het overleg met de Kamer wordt de geannoteerde agenda gestuurd, waarbij waar mogelijk wordt ingegaan op de standpunten van de (groepen van) lidstaten⁴⁸. Na de ministeriële bijeenkomst ontvangt de Kamer een verslag. De inzet is om de toekomstige geannoteerde agenda's en verslagen van Navo-bijeenkomsten te verbeteren qua informatie over inhoud van de agendapunten en het Nederlandse standpunt⁴⁹.

Internationale defensiesamenwerking

De Kamer ontvangt in het najaar voorafgaand aan de begrotingsbehandeling een overzicht van de voortgang van de defensiesamenwerking met partnerlanden.⁵⁰

⁴¹ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in wetgevingsoverleg over jaarverslagenslotwet 2014 van 17 juni 2015 (Kamerstuk 34 200 X, nr. 16)

⁴² Toezegging Staatssecretaris De Vries in algemeen overleg personeel van 25 maart 2009 (Kamerstuk 31 700 X, nr. 109)

⁴³ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg evaluatie missies en operaties van 29 september 2016 (Kamerstuk 29 521, nr. 326)

⁴⁴ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg over tussentijdse evaluatie kleine operaties van 26 november 2014 (Kamerstuk 29 521, nr. 282)

⁴⁵ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg tussentijdse evaluatie overige operaties 26 november 2014 (Kamerstuk 29 521, nr. 282)

⁴⁶ Motie Kamerstuk 29 521, nr. 302 van 18 november 2015

⁴⁷ Toezegging Minister Hillen in algemeen overleg ISAF uitzendingen van 16 februari 2012 (Kamerstuk 27 925, nr. 454)

⁴⁸ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg Navo defensie ministeriële van 30 mei 2013 (Kamerstuk 28 676, nr. 184)

⁴⁹ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg Navo defensie ministeriële van 18 februari 2014 (Kamerstuk 28 676, nr. 200)

⁵⁰ Toezegging Minister Hennis-Plasschaert in algemeen overleg Europese defensiesamenwerking van 3 juli 2013 (Kamerstuk 33 279, nr. 8) en in begrotingsoverleg van 14 november 2013 (Handelingen II 2013/14, nr. 24, item 518)